

III.502.4.2018.JA

**Pan
Łukasz Szumowski
Minister Zdrowia
ul. Miodowa 15
00-952 Warszawa**

Szanowny Panie Ministrze

Pragnę przedstawić problem braku systemowych rozwiązań odnośnie zakresu oraz form wsparcia dla dzieci i młodzieży z niepełnosprawnością dotkniętych kryzysem psychicznym, które po uzyskaniu pełnoletności i opuszczeniu placówki leczniczej dla nieletnich nadal wymagają kompleksowego i specjalistycznego wsparcia, a rodzina nie jest w stanie zapewnić im stosownej opieki i terapii.

Kwestia ta była już wprawdzie przedmiotem korespondencji Rzecznika z resortem polityki społecznej, jednakże przedstawione w grudniu 2018 r. przez Podsekretarza Stanu w Ministerstwie Rodziny, Pracy i Polityki Społecznej wyjaśnienia nie wskazują, aby jednostki pomocy społecznej realizujące na podstawie ustawy z dnia 19 sierpnia 1994 r. o ochronie zdrowia psychicznego (Dz. U. z 2018 r. poz. 1878) oraz ustawy z dnia 12 marca 2004 r. o pomocy społecznej (Dz. U. z 2018 r. poz. 1508 ze zm.) oparcie społeczne dla osób, które z powodu choroby psychicznej lub upośledzenia umysłowego mają poważne trudności w życiu codziennym, zwłaszcza w kształtowaniu swoich stosunków z otoczeniem, w zakresie edukacji, zatrudnienia oraz w sprawach bytowych, dysponowały aktualnie rozwiązaniem prawnym pozwalającym na skuteczne, a przede wszystkim niezwłoczne, działanie na rzecz zabezpieczenia interesów osób pełnoletnich opuszczających placówkę leczniczą dla nieletnich. Kopię pisma z Ministerstwa Rodziny, Pracy i Polityki Społecznej z dnia 10 grudnia 2018 r. przesyłam uprzejmie do wiadomości Pana Ministra.

Wskazywany problem obrazuje jedna ze spraw skierowana do Rzecznika dotycząca S. - od dnia 11 października 2018 r. osoby pełnoletniej, u której zdiagnozowano upośledzenie

umysłowe w stopniu lekkim, całościowe zaburzenia rozwojowe oraz mikrouszkodzenia mózgu, które powodują zaburzenia zachowania, trudności w kontroli emocji i rozumieniu norm społecznych, fiksacje oraz nieświadomość konsekwencji własnych zachowań. Na przestrzeni całego życia dziewczyna kilkadziesiąt razy była hospitalizowana na oddziałach pediatrycznych i psychiatrycznych z uwagi na podejmowane próby samobójcze, agresywne zachowania i groźby stwarzające zagrożenie także dla osób postronnych. W poczuciu bezsilności matka S. w lutym 2017 r. wystąpiła z wnioskiem o umieszczenie córki w pieczy zastępczej. S. trafiła do pogotowia opiekuńczego, z którego wielokrotnie uciekała, niszczyła mienie, dokonała prób podpalenia placówki i pobicia pracowników. Od 14 czerwca 2017 r. na mocy postanowienia Sądu Opiekuńczego S. została umieszczona w Krajowym Ośrodku Psychiatrii Sądowej dla Nieletnich w Garwolinie, a prowadzone przeciwko S. postępowania o czyny karalne zostały umorzone z uwagi na niepełnosprawność dziewczyny.

Krajowy Ośrodek Psychiatrii Sądowej dla Nieletnich w Garwolinie jest publicznym zakładem opieki zdrowotnej przeznaczonym do wykonywania orzeczeń sądu o umieszczeniu nieletniego w szpitalu psychiatrycznym lub innym odpowiednim zakładzie leczniczym, wydanych na podstawie przepisów ustawy z dnia 26 października 1982 r. o postępowaniu w sprawach nieletnich (Dz. U. z 2018 r. poz. 969). Zwolnienie nieletniego z zakładu następuje na podstawie prawomocnego postanowienia sądu lub w dniu ukończenia przez niego 18 lat.

Świadomość, że pobyt córki w Krajowym Ośrodku Psychiatrii Sądowej dla Nieletnich ustanie z dniem uzyskania przez S. pełnoletności skłoniła matkę dziewczyny do podjęcia poszukiwań miejsca, w którym S. mogłaby zamieszkać po opuszczeniu zakładu. Niestety znalezienie właściwego miejsca okazało się niemożliwe z uwagi na brak ośrodków udzielających całodobowego i bardzo kompleksowego wsparcia takim osobom. W trosce o przyszłość i bezpieczeństwo swego dziecka matka wystąpiła o ubezwłasnowolnienie S.

Przykład S. pokazuje, że z chwilą osiągnięcia pełnoletności system traci z pola widzenia dorosłe niepełnosprawne dziecko niezależnie od faktycznej jego sytuacji, szczególnie psychofizycznej. Prawo nie przewiduje bowiem współdziałania szpitala, sądu, organów pomocy społecznej i rodziców/opiekunów na rzecz zintegrowania działań zmierzających do zapewnienia osobie potrzebującej specjalistycznego leczenia, wsparcia i terapii. Zwolnienie pełnoletniego dziecka z placówki zajmującej się dzieckiem w kryzysie psychicznym nie wiąże się ze skierowaniem do chorującego, bądź jego opiekuna/rodzica oferty kontynuacji zapoczątkowanego leczenia. Brak jest bowiem w systemie jednostki, która w sytuacji osiągnięcia przez nieletniego 18 lat i automatycznego zwolnienia z Krajowego Ośrodka Psychiatrii Sądowej dla Nieletnich, przejęłaby leczenie w sytuacjach kryzysowych i nadzwyczajnych, potwierdzonych np. opinią medyczną o konieczności dalszego leczenia i terapii nieletniego.

Niewystarczająca jest także oferta form wsparcia na gruncie ustawy o pomocy społecznej. Wprawdzie istnieje możliwość uzyskania skierowania do mieszkania chronionego przez osobę pełnoletnią, która ze względu na trudną sytuację życiową, wiek, niepełnosprawność lub chorobę potrzebuje wsparcia w funkcjonowaniu w codziennym życiu, ale nie wymaga usług w zakresie świadczonego przez jednostkę całodobowej opieki, w szczególności osobie z zaburzeniami psychicznymi, to jednak tryb uzyskania tej formy wsparcia jest uzależniony od wniosku osoby potrzebującej i ma charakter fakultatywny. Nadto niedostateczna jest wciąż liczba mieszkań chronionych dedykowanych osobom z zaburzeniami psychicznymi, co w sposób istotny ogranicza dostęp do kompleksowego wsparcia osób, które trwale lub przejściowo mają problemy z samodzielnym funkcjonowaniem w środowisku i pomocą taką winny być objęte niezwłocznie.

Problem sprawowania opieki nad niepełnosprawnymi dorosłymi dziećmi jest przedmiotem niezwykle istotnym i wielowątkowym. Troska rodziców o swe dzieci, o ich przyszłość w sytuacji, gdy są pozostawieni sami z problemem i napotyka ją na brak współpracy ze strony dzieci, powoduje, że sięgają do metody ostatecznej, to jest wystąpienia o ubezwłasnowolnienie swych dzieci w celu sprawowania w sposób adekwatny do potrzeb opieki. Nie można zapominać, że niesienie pomocy rodzinie przeżywającej trudności w wypełnianiu funkcji opiekuńczo-wychowawczych to najistotniejsze zadanie szeroko rozumianego systemu opieki, a art. 71 ust. 1 Konstytucji RP gwarantuje uwzględnienie dobra rodziny w polityce państwa, jak też szczególną pomoc rodzinom znajdującym się w trudnej sytuacji materialnej i społecznej. Tak wyznaczony standard pomocy względem rodziny w której występuje niepełnosprawność wzmacnia norma art. 69 Konstytucji RP.

W przedstawionej sytuacji wydaje się koniecznością podjęcie szerokiej międzyresortowej dyskusji nad wypracowaniem takich spójnych systemowo rozwiązań, które pozwolą zabezpieczyć zdrowie niepełnosprawnego młodego człowieka i będą stanowić wsparcie dla rodziny, bez konieczności ingerowania w sferę praw podmiotowych osób z niepełnosprawnością. Rozwiązanie takie wychodziłoby naprzeciw standardom międzynarodowym chroniącymi prawa człowieka. Nie bez znaczenia jest również okoliczność, że w 2007 r. Trybunał Konstytucyjny zasygnalizował potrzebę dokonania zmian w instytucji ubezwłasnowolnienia (wyrok z dnia 6 listopada 2007 r. sygn. akt U 8/05) w kierunku unikania stygmatyzacji osób niepełnosprawnych intelektualnie, a Rzecznik Praw Obywatelskich od dawna prezentuje pogląd, że instytucja ubezwłasnowolnienia, jako instytucja zastępczego podejmowania decyzji, powinna zostać zniesiona i zastąpiona systemem wspieranego podejmowania decyzji.

Na konieczność niezwłocznego przyjrzenia się systemowi wsparcia psychicznego dla dzieci i młodzieży wskazują pojawiające się ostatnim czasie w przestrzeni publicznej głosy o zapaści systemu psychiatrycznej opieki dla najmłodszych. W debacie tej nie wolno pominąć

funkcjonalnego aspektu tego systemu, który szeroko rozumiany jako wsparcie dla osób w kryzysie psychicznym, w obecnym kształcie nie odpowiada potrzebom społecznym, sprzyja łamaniu praw człowieka i pozostawia osoby najbardziej potrzebujące i ich rodziny w poczuciu bezradności.

Z uwagi na powyższe, działając na podstawie art. 16 ust. 1 ustawy z dnia 15 lipca 1987 r. o Rzeczniku Praw Obywatelskich (Dz. U. z 2018 r. poz. 2179), uprzejmie proszę Pana Ministra o przedstawienie stanowiska wobec sygnalizowanego problemu i podjęcie pilnych działań zaradczych.

Z poważaniem

(Stanisław Trociuk)

Zał. 1